

УДК 330.332.01;338.245.4

Савіцька С. І.

кандидат економічних наук, доцент,
асистент кафедри обліку, оподаткування та технологій електронного бізнесу,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: ovcharss15@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1739-3536

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація

В умовах військової агресії Росії проти України питання національної безпеки набуло першочергового значення та суспільної уваги. Національна безпека є основою самозбереження національної самоідентичності загалом і базовою потребою людини зокрема, дефіцит якої найбільше відчувається в умовах військового стану. Економічна безпека є фундаментальною основою національної безпеки, що визначається станом економічного механізму країни. Проведено дослідження сутності економічної безпеки та її складової частини – інвестиційної діяльності, надано якісну оцінку місця та ролі інвестиційної діяльності як складника економічної безпеки. Нині економічній безпеці України завдано найбільш потужного удару за всі роки незалежності. Економіка пережила великий негативний шок, ВВП скоротився щонайменше на 30%. Макроекономічні наслідки війни впливають на резерви валют і міжнародні валютні системи, а також інфляцію та монетарну політику. Особливий акцент робиться на заходах підтримки економіки з боку міжнародного співтовариства (Сполучені Штати Америки, Європейський Союз, G7), яке покриває найнагальніші бюджетні потреби України та здійснює підтримку поточних основних соціальних і адміністративних послуг, а також військові потреби. Важливо втримати економічний фронт, оскільки він є надійним фундаментом для перемоги у війні та відновлення економіки в майбутньому. Для швидкого й успішного відновлення (і реструктуризації) української економіки та державного устрою розглянуто заходи підтримки економіки з боку іноземних партнерів і залучення інвестицій. Необхідно докласти багато зусиль, щоб зупинити виїзну міграцію, зробити країну привабливою для іноземних інвесторів, відновити та модернізувати її інфраструктуру та провести необхідну реорганізацію економіки як на регіональному, так і на структурному рівні. Міжнародна допомога у відбудові країни має ґрунтуватися на принципах забезпечення успіху України в довгостроковій перспективі й узгодженості будь-яких планів економічного відновлення України в контексті підготовки до вступу в Європейський Союз.

Ключові слова: інвестиції, безпека, національна безпека, економічна безпека, інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність, війна.

Вступ. Згідно із Законом України «Про національну безпеку» національною безпекою України визнається захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [1].

Однією з основних складових частин національної безпеки є, безумовно, соціально-економічна – економічна безпека. Економічна безпека є не лише підґрунтям зростання економіки держави, а й основою її суспільного розвитку. А в контексті розгортання широкомасштабних воєнних дій на території України воєнно-політична роль України набула нового значення у формуванні загальноєвропейської системи безпеки [2].

В умовах сьогодення стан економічної безпеки є досить актуальним. Адже безпека індивіда, безпека суспільства, безпека держави, міжнародна безпека – це ті структурні елементи, що відображають цілісне поняття єдиної системи економічної безпеки. Головним аспектом гарантування суспільного та державного добробуту є система економічної безпеки держави. З урахуванням постійних змін зовнішнього та внутрішнього середовища держави створюються передумови для пошуку нових шляхів адаптації суспільства до таких умов і досягнення максимальної безпеки держави. Завдяки цьому розгляд системи економічної безпеки в розрізі взаємодії основних функціональних сфер дасть поштовх до формування теоретичного підґрунтя та реалізацію його на практиці. [3].

У системі гарантування економічної безпеки досить вагомою є інвестиційна складова частина, зокрема інвестиційна безпека, яка здатна створити сприятливий інвестиційний клімат, акумулювати, залучати й ефективно використовувати інвестиційні ресурси та гарантувати відповідний рівень конкурентоспроможності [4].

Інвестиційна безпека означає процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна зберігати та підтримувати належний рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку та соціально-економічної стабільності країни, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення. Інвестиційна безпека – це і стан, і процес. З одного боку, вона характеризує досягнутий рівень залучення інвестиційних ресурсів в економіці, а з іншого – визначає процес і напрями ефективного їх використання. Інвестиційна безпека держави забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати

конкурентоспроможність економіки; гарантувати стійке зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища в регіонах країни; зберігати та відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри [5].

Мета роботи. Аналіз економічної безпеки та її складової частини – інвестиційної діяльності, вирішення основних питань її стійкості в умовах війни та подальшого її відновлення та розвитку в повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка України більше року функціонує в умовах повномасштабної війни. Напад Росії на Україну спричинив приголомшливі людські страждання та руйнування: втрату земель і майна суб'єктів підприємницької діяльності й українських громадян, падіння виробництва основних видів продукції, передусім тієї, що становить основу експортного потенціалу України, блокування портів, отже, втрату лівової частки зовнішньої торгівлі, знищення транспортно-логістичної, соціальної, маркетингової й інженерної інфраструктури цілих регіонів [6, с. 5].

Підприємства, які орієнтуються на внутрішній ринок, постраждали через падіння попиту на свою продукцію, порушення виробничих процесів і ланцюгів постачання. Попит на товари та послуги знизився, зокрема й унаслідок вимушеної міграції мільйонів українців у сусідні країни.

Російська агресія прямо чи опосередковано завдала втрат усім галузям України. Дуже складно натепер оцінити реальні втрати, оскільки війна ще триває. Темп зростання ВВП у 2022 р. становив 30,3 %. За попередніми оцінками НБУ, попри продовження війни, реальний ВВП цього року зростає на 0,3 %. Разом із завершенням активної фази бойових дій українська економіка повернеться до стійкого зростання та, за прогнозами, у 2024–2025 рр. реальний ВВП України зростатиме на 4–6 % щороку [7].

Інфляція в Україні, за підсумками 2022 р., становила 26,6 % у річному вимірі. Ураховуючи масштаб війни, такий рівень зростання споживчих цін є досить помірним. У багатьох країнах ЄС інфляція минулого року була вище 10 %, а в деяких – перевищувала 20 %. НБУ очікує, що цього року інфляція сповільниться нижче 19 %. У наступні роки разом зі зниженням безпекових ризиків і початком відбудови України інфляція сповільниться ще відчутніше – до 10,4 % у 2024-му р. та 6,7 % у 2025 р. [7].

За 2022 р. рівень безробіття зріс із 9,8 до 25,8 %. Це – результат руйнування підприємств, зниження економічної активності бізнесу в умовах високих ризиків і вимушеної міграції мільйонів українців. Зменшення зарплат частиною бізнесів і висока минулорічна інфляція також призвели до падіння реальних доходів українців. У 2023 р. безробіття в Україні залишатиметься високим. Кількість пошукачів роботи перевищуватиме кількість вакансій. Підприємства будуть стриманими в найманні нових працівників. Водночас значними залишатимуться й видатки бюджету на соціальну сферу, що деякою мірою підтримуватиме вразливі верстви населення, а також безробітних і внутрішньо переміщених осіб [7].

Державний бюджет на 2023 р. формувався та виконуватиметься в умовах надзвичайної невизначеності, з огляду на безпрецедентні безпекові ризики (табл. 1). Згідно із Законом «Про Державний бюджет на 2023 р.» дефіцит планується майже цілком профінансувати із зовнішніх джерел. Обсяг залучень оцінюється в понад 27 % ВВП, з них зовнішні запозичення становлять 25,7 % ВВП (понад 1612 млрд грн, або 38,2 млрд доларів США) [8]. Однак нині підтвердженими є лише 30,5 млрд доларів в еквіваленті, з них 18 млрд євро від ЄС та майже 11 млрд доларів від США [7]. Можливості для залучення додаткових внутрішніх ресурсів обмежені війною, а можливості для скорочення видатків також обмежені, оскільки імператив виживання дає Україні стимул агресивно визначати пріоритети видатків і скорочувати все, що безпосередньо не сприяє військовим зусиллям.

Таблиця 1. Основні параметри державного бюджету*, млрд грн

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р. (Закон)
Доходи	1296,9	1 306,7	1 329,3
річна зміна, %	20,5	0,8	1,7
% ВВП	23,8	27,1	21,2
Видатки	1490,3	2 705,4	2 580,7
річна зміна, %	15,7	81,5	-4,6
% ВВП	27,3	56,1	41,1
Кредитування	4,5	-3,3	45,1
Сальдо (- дефіцит)	-197,9	-1395,4	-1296,5
% ВВП	-3,6	-28,9	-20,6

* Доходи та дефіцит 2022–2023 рр. – без урахування грантів, окрім законодавчо затверджених. ВВП 2022 р. – оцінка НБУ.

Джерело: [7; 8]

Роль іноземної допомоги є дуже важливою. Так, із 24 січня 2022 р. до 15 січня 2023 р. від США надійшло 73,18 млрд євро, що становить понад 50 % від загальної суми зобов'язань. Уряди країн ЄС виділили загалом 20,1 млрд євро на двосторонній основі, 29,92 млрд євро через Європейську комісію та Раду, 3,1 млрд євро через Європейський фонд миру та 2 млрд євро через ЄІБ. Отже, загальні зобов'язання ЄС становлять 55,12 млрд євро [9]. У 2023 р. Україна потребує більшої донорської підтримки, оскільки вона не може фінансувати війну із власних ресурсів і не може залучити фінансування на зовнішньому ринку.

Повоєнні плани відновлення України нині передбачають тісну співпрацю з міжнародними кредиторами, інвесторами та донорами. Необхідні обсяги інвестицій для відновлення пошкодженої війною інфраструктури та виробництв вимірюються вже сотнями мільярдів доларів США. Так, витрати можуть у три – п'ять разів перевищувати ВВП України у 2021 р., тому знадобиться іноземна допомога в масштабах, які значно перевищують довоєнні державні витрати в Україні [10; 11]. Суми, необхідні для економічного відновлення України, астрономічні: коливаються від 450 млрд доларів до 1 трильйона за приблизно 10-річний період [12].

Міжнародна допомога у відбудові України має ґрунтуватися на таких принципах, щоб забезпечити успіх країни в довгостроковій перспективі. По-перше, Україна має бути на шляху до вступу до ЄС, щоб створити потужний стимул для країни реформуватися та модернізуватися. По-друге, допомога має бути швидкою, щоб забезпечити її отримання у критичний ранній повоєнний період. По-третє, допомога має ґрунтуватися на грантах, а не на позиках, щоб уникнути проблем із прийнятністю боргу в майбутньому. По-четверте, надзвичайно важливо координувати всі джерела фінансування, щоб уникнути марнотратства, затримок і дублювання. По-п'яте, реконструкція пропонує унікальну можливість радикально покращити виробничий потенціал України, щоб наблизити її до технологічного кордону (зокрема, зелені технології), закласти основи для довгострокового зростання та ще тісніше інтегрувати Україну у світову економіку. Допомога має бути зосереджена на підвищенні продуктивності економіки та стимулюванні високих інвестицій (наприклад, у нову техніку, обладнання, інфраструктуру, навчання, людський капітал, технічну допомогу тощо), а також шляхом зміцнення людського капіталу [13].

У стратегічному аспекті пріоритетами мають стати нові інноваційні виробництва, що вимагає необхідного інвестування. Однак зацікавленість іноземних інвесторів за цих умов можлива лише за стабільної внутрішньополітичної ситуації, реального реформування країни, переформатування промисловості в євроінтеграційному напрямі та надання Україні гарантій безпеки. Через часткове руйнування провідних вітчизняних промислових секторів агропромисловий комплекс України може стати основним драйвером розвитку економіки та зайнятості. У цьому аспекті важливо створити стимули для розвитку як малого фермерства, так і великих агровиробників [6].

Висновки. Російське вторгнення спричинило величезні руйнування в Україні. Нині зрозуміло одне, що ця війна матиме глибокі геополітичні й економічні наслідки. Шрами цієї війни будуть глибокими та тривалими, і вони проникнуть у деякі основи нинішнього світового порядку.

Водночас в Україні з'явилися нові можливості – інтеграція до ЄС, що матиме вирішальні геополітичні наслідки як для самої України, так і для цілого європейського континенту. Необхідно докласти багато зусиль, щоб зупинити виїзну міграцію, зробити країну привабливою для іноземних інвесторів, відновити та модернізувати її інфраструктуру та провести необхідну реорганізацію економіки як на регіональному, так і на структурному рівні.

До війни Україна страждала від дуже проблемних структур управління (зокрема, у сфері верховенства права та корупції), а також від укорінених «олігархічних» структур влади. Є досить підстав для очікування позитивних змін у політичних і економічних структурах управління щодо покращення інвестиційного середовища у країні. Сприятливий інвестиційний клімат є фундаментом для відбудови економіки повоєнної України, і подбати про це треба вже зараз. За допомогою законодавчої бази необхідно створити максимально комфортні умови для сприятливого інвестиційного клімату й інвестиційної діяльності.

З міжнародною допомогою для створення сприятливих умов (зокрема перспективи вступу до ЄС), Україна може стати привабливим місцем для прямих іноземних інвестицій, що прискорить відновлення та подальшу інтеграцію України у світову економіку.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469–VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
2. Москвін Б.Ю. Економічна безпека фінансових інституцій в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С. 110–119.
3. Піхоцький В.Ф., Піхоцька М.Р. Економічна безпека держави в сучасних умовах функціонування. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2023. С. 192–193.
4. Investment providing sustainable development of rural areas in Ukraine / S., Savitska et al. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. Vol. 11. № 8. P. 571–586. DOI: 10.14807/ijmp.v11i8.1218.
5. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.01.01. Київ, 2006. 38 с.
6. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. Економічна безпека України в умовах російської агресії. *Держава та економіка*. 2022. № 5. С. 4–28.
7. Інфляційний звіт за січень 2023 р. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-ekonomiku-na-osnovi-materialiv-inflyatsynogo-zvitu-za-sichen-2023-roku> (дата звернення: 11.03.2023).
8. Про Державний бюджет України на 2023 р. : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 11.03.2023).
9. Trebesch C. Foreign support to Ukraine: Evidence from a database of military, financial, and humanitarian aid. *VOXeu*. 2023. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/foreign-support-ukraine-evidence-database-military-financial-and-humanitarian-aid> (дата звернення: 16.03.2023).
10. Myerson R. Postwar reconstruction assistance and local governments in Ukraine. *VOXeu*. 2023. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/postwar-reconstruction-assistance-and-local-governments-ukraine> (дата звернення: 09.03.2023).
11. Financing Ukraine's victory: Why and how / N. Shapoval et al. *VOXeu*. 2022. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/financing-ukraines-victory-why-and-how> (дата звернення: 18.03.2023).

12. Landesmann M. What future for the economic reconstruction of Ukraine? 2023. URL: <https://wiiw.ac.at/what-future-for-the-economic-reconstruction-of-ukraine-n-590.html> (дата звернення: 20.03.2023).

13. A blueprint for the reconstruction of Ukraine / B. Weder di Mauro et al. 2022. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/blueprint-reconstruction-ukraine> (дата звернення: 16.03.2023).

Savitska S. I.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Assistant at the Department of Accounting, Taxation and E-business Technology,
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: ovcharss15@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1739-3536*

**INVESTMENT COMPONENT
OF UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY DURING WAR**

Abstract

In the context of Russia's military aggression against Ukraine, the issue of national security has become of paramount importance and public attention. National security is the basis for the self-preservation of national self-identity in general and the basic need of a person in particular; the deficiency of which is most felt in a state of martial law. Economic security is the fundamental basis of national security, which is determined by the state of the country's economic mechanism. Therefore, we conducted a study of the essence of economic security and its component – investment activity and provided a qualitative assessment of the place and role of investment activity as a component of economic security. Today, the economic security of Ukraine has dealt the most powerful blow in all the years of independence. The economy experienced a large negative shock, with GDP shrinking by less than 30%. The macroeconomic effects of the war affect currency reserves and international monetary systems, as well as inflation and monetary policy. Particular emphasis is placed on economic support activities from the international community (US, EU, G7), which covers the most urgent budgetary needs of Ukraine and supports ongoing basic social and administrative services, as well as military needs. It is important to keep the economic front, as it is a reliable foundation for winning the war and economic recovery in the future. For a quick and successful recovery (and restructuring) of the Ukrainian economy and state structure, measures were considered to support the economy from foreign partners and attract investment. Much more needs to be done to stop outbound migration, make the country attractive to foreign investors, restore and modernize its infrastructure, and carry out the necessary reorganization of the economy both at the regional and structural levels. International reconstruction assistance must be based on principles to ensure Ukraine's long-term success and to ensure the coherence of any plans for Ukraine's economic recovery in the context of preparations for EU accession.

Key words: investment, security, national security, economic security, investment climate, investment activity, war.

References

1. Zakon Ukrainy Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy, pryiniaty 28.06.2018 r., № 2469-VIII [Law of Ukraine on the national security of Ukraine from June 28 2018, № 2469–VIII] (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Supreme Council of Ukraine*, 31, pp. 241 [in Ukrainian].
2. Moskvyn B. (2022). Ekonomichna bezpeka finansovykh instytutstii v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Economic security of financial institutions in the conditions of martial law in Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and management organization*, № 2 (46), 110–119 [in Ukrainian].
3. Pikhotskyi V.F, & Pikhotska M.R. (2023). Ekonomichna bezpeka derzhavy v suchasnykh umovakh funktsionuvannia [Economic security of the state in modern operating conditions]. *Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy – Business, innovation, management: problems and prospects*, 192–193 [in Ukrainian].
4. Savitska S., Zaika S., Svystun L., Koval L., Haibura Y. Investment providing sustainable development of rural areas in Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. Vol. 11, № 8. P. 571–586. DOI: 10.14807/ijmp.v11i8.1218.
5. Kyrylenko V.I. (2006). Investytsiina skladova ekonomichnoi bezpeky [Investment component of economic security]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Sumy : SumSU [in Ukrainian].
6. Mazaraki A., & Melnyk T. (2022). Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii [Economic security of Ukraine in the conditions of Russian aggression]. *Derzhava ta ekonomika – State and economy*, 4–28 [in Ukrainian].
7. Inflatsiynyi zvit za sichen 2023 [Inflation report for January 2023]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-ekonomiku-na-osnovi-materialiv-inflyatsiynogo-zvitu-za-sichen-2023-roku> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2023 rik : pryiniaty 03.11.2022 roku, № 2710–IX [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2023 from November 03 2022, № 2710–IX] (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> [in Ukrainian].
9. Trebesch C. (2023). Foreign support to Ukraine: Evidence from a database of military, financial, and humanitarian aid. *VOXey*. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/foreign-support-ukraine-evidence-database-military-financial-and-humanitarian-aid>.
10. Myerson R. Postwar reconstruction assistance and local governments in Ukraine. *VOXey*. 2023. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/postwar-reconstruction-assistance-and-local-governments-ukraine>.
11. Shapoval N., Nell J., Mylovanov T., Gorodnichenko Y., Bilan O., Becker T. (2022). Financing Ukraine's victory: Why and how. *VOXey*. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/financing-ukraines-victory-why-and-how>.
12. Landesmann M. (2023). What future for the economic reconstruction of Ukraine? URL: <https://wiiw.ac.at/what-future-for-the-economic-reconstruction-of-ukraine-n-590.html>.
13. Weder di Mauro B., Mylovanov T., Rogoff K., Johnson S., Guriev S., Gorodnichenko Y., Eichengreen B., Becker T. (2022). A blueprint for the reconstruction of Ukraine. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/blueprint-reconstruction-ukraine>.